

El drogodependent empresonat: narratives de la identitat fragmentada i alternatives de futur

David Fornons

Si parlem de la població penitenciària cal dir que en els darrers vint anys l'imaginari social associa el consum i tràfic de drogues com a fenòmens concomitants a l'empresonament. La població penitenciària es declara en un vuitanta per cent consumidora de drogues il·legals en les enquestes de salut fetes a les penitenciaris catalanes. No obstant això, s'estableixen moltes i diferents relacions entre droga i presó. Si fixem l'anàlisi en les drogues, cal distingir primerament entre persones consumidores i persones addictes. Cal, després, tenir en compte les persones que eren addictes abans d'ingressar a la presó i les que ho són a partir de l'empresonament. Si ho analitzem des de la perspectiva judicial cal distingir entre els que han estat empresonats per tràfic, per consum o per comissió de delictes ja sigui per costejar el consum de drogues o per delictes que s'hi relacionen. Malgrat que estadísticament no és la situació majoritària, cal afegir que hi ha empresonats que ni en consumeixen, ni hi són addictes, ni tenen cap relació amb les drogues il·legals.

L'etnografia feta a la presó Model de Barcelona mostra la situació d'empresonats que abans d'ingressar a la presó eren consumidors i addictes a les drogues il·legals (en la majoria dels casos des de l'adolescència). Les narratives dels informants, drogodependents empresonats, amb una anàlisi antropològica de construccions socials que

acompanyen la situació dels narradors, (marginació, delicte, empresonament) i les narratives institucionals (marcs legals, reglament penitenciari, posicionaments institucionals enfront de la drogodependència) són una aproximació etnogràfica a la quotidianitat de les presons.

La recerca antropològica es fonamenta en la veu de quinze informants; cinc són empresonats primaris, vuit empresonats que porten en alguns casos condemes molt llargues (deu-quinze anys) i dos exempresonats des de feia més de dos anys. El propòsit d'escotar aquestes veus no és fer una descripció estadística i sociològica de la presó Model, malgrat que corrobora els treballs fets des d'aquestes perspectives i així es reflecteix. Tampoc no hi ha una necessitat imperiosa de verificar la hipòtesi de la recerca, malgrat que es fa; es vol des de les narratives dels drogodependents empresonats mostrar la realitat de l'*oikos*, la presó Model de Barcelona, com viuen, conviuen i sobreviuen oferint el paisatge interior dels informants, com construeixen la seva identitat en aquest *oikos*, com construeixen la realitat en la quotidianitat de la presó Model.

La hipòtesi de partida és que el sistema penitenciari actual no pot assolir una de les funcions que se li pressuposa amb les persones drogodependents que han comès delictes; rehabilitar i reinserir els infractors en el col·lectiu social. L'ex-

cució de la pena privativa de llibertat en aquestes persones no va acompanyada, tal i com els estudis estadístics mostren i aquesta mateixa recerca, de la no repetició de les situacions i fets que han portat les persones drogodependents a complir-la. És més, en molts casos és un moment vital que es repetirà i s'incrementarà, tant el consum de drogues il·legals com la comissió de delictes i l'estada a la presó.

La perspectiva de l'antropologia simbolicocognitiva és present en el treball

Presó Model (Barcelona).

de camp. Prenent els treballs i els conceptes de M. Jesús Buxó, la investigació versa sobre la persona que crea, que recrea una identitat en un context, en aquest cas la presó. La forma com la persona viu i conviu, com pren unes decisions, com ordena allò que està vivint tant com a partícip i com a participant és on es fixa la mirada. La unió de la cognició de la persona, de la cultura apresada (i interpretada) i del context com a ser cultural i social (l'*oikos* de la presó), són les eines que té la persona drogodependent empresonada en el seu dia a dia. Si amb aquesta metodologia d'anàlisi l'apropament va de la persona al col·lectiu, es complementa amb l'aportació d'autors com Erving Goffman que n'estudia l'efecte, les interaccions socials en les institucions. També la investigació fonamenta l'anàlisi en els treballs d'altres autors, com